

Huishoudensprognose 2004–2050: ontwikkelingen naar huishoudenspositie

Carel Harmsen en Han Nicolaas

In de afgelopen jaren zijn de aantallen alleenstaanden, niet-gehuwd samenwonenden en alleenstaande ouders snel gestegen. De nog steeds voortschrijdende individualisering en de veranderende samenstelling van de bevolking van Nederland zijn daar debet aan. De nieuwe huishoudensprognose van het CBS verwacht dat deze ontwikkeling in de toekomst zal doorzetten.

1. Inleiding

In dit artikel wordt ingegaan op de prognose van de bevolking naar huishoudenspositie. Deze prognose is mede gebaseerd op de bevolking naar burgerlijke staat zoals elders beschreven in deze aflevering van *Bevolkingstrends* (De Jong en Nicolaas, 2005). Voor meer informatie over het huishoudensprognosemodel wordt verwezen naar De Jong (2001) en De Jong en De Beer (2001).

De ontwikkeling van de bevolking naar huishoudenspositie wordt vooral bepaald door de nog steeds verdergaande individualisering. Meer mensen gaan enige tijd zelfstandig wonen voordat ze gaan samenwonen, relaties worden op middelbare leeftijd verbroken en ouderen blijven langer zelfstandig wonen. Daarnaast speelt de sterke toename van het aandeel van de tweede generatie niet-westerse allochtonen in de leeftijd 20 tot 50 jaar in de totale bevolking een belangrijke rol (*grafiek 1*). Dit is van belang omdat de niet-westers allochtone bevolking zich in demografisch opzicht anders gedraagt dan de autochtone bevolking en er relatief veel veranderingen van huishoudenspositie in deze leeftijdsgroep plaatsvinden.

In de volgende paragraaf wordt op basis van gestandaardiseerde waarneming de ontwikkeling van de bevolking naar huishoudenspositie beschreven en worden de veronder-

stellingen voor de prognose opgesteld. Tevens worden per huishoudenspositie de belangrijkste ontwikkelingen tot 2050 beschreven.

2. Waarneming en veronderstellingen

De veronderstellingen in de huishoudensprognose zijn gebaseerd op een analyse van overgangskansen tussen de verschillende huishoudensposities, bijvoorbeeld de kans om als kind elders zelfstandig te gaan wonen. Deze overgangskansen zijn onderscheiden naar leeftijd en geslacht. Gezien het toenemend aandeel allochtonen, in het bijzonder de tweede generatie, wordt ook onderscheid gemaakt naar herkomstgroepering en generatie. De overgangskansen waarop de analyses zijn gebaseerd, zijn afgeleid uit de huishoudensstatistiek 1996/1997 en 2002/2003.

Deze overgangskansen vormen de basis van tafelbevolkingen voor de genoemde groepen. Een tafelbevolking is een cohort van 100 duizend personen dat vanaf de geboorte is blootgesteld aan de overgangskansen zoals waargenomen in een bepaalde periode of voor een bepaald geboortecohort. In dit geval geeft de tafelbevolking van een bepaalde groep aan hoeveel jongens, respectievelijk meisjes van die groep op elke leeftijd in een bepaalde huishoudenspositie terecht zullen komen. Bovendien is het mogelijk om duurinformatie aan de gegevens te ontleenen. Een dergelijke benadering vergroot de vergelijkbaarheid van de gegevens.

Op basis van de overgangskansen zijn voor alle groepen de volgende vergelijkingen gemaakt:

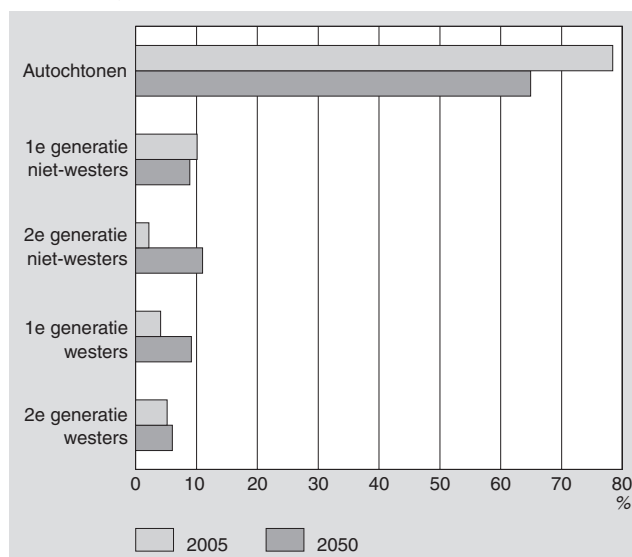
- Tafelbevolking totale bevolking 1996 en 2002
- Tafelbevolking autochtonen 1996 en 2002
- Tafelbevolking niet-westerse allochtonen 1996 en 2002
- Tafelbevolking eerste en tweede generatie niet-westerse allochtonen 2002
- Tafelbevolking Turken en Marokkanen, Surinamers en Antillianen, 1996 en 2002

Per huishoudenspositie worden de belangrijkste ontwikkelingen en gehanteerde veronderstellingen verwoord. De analyse van de ontwikkelingen is gebaseerd op de tafelbevolking. De veronderstellingen hebben betrekking op de procentuele verdeling van de bevolking naar leeftijd, geslacht en huishoudenspositie.

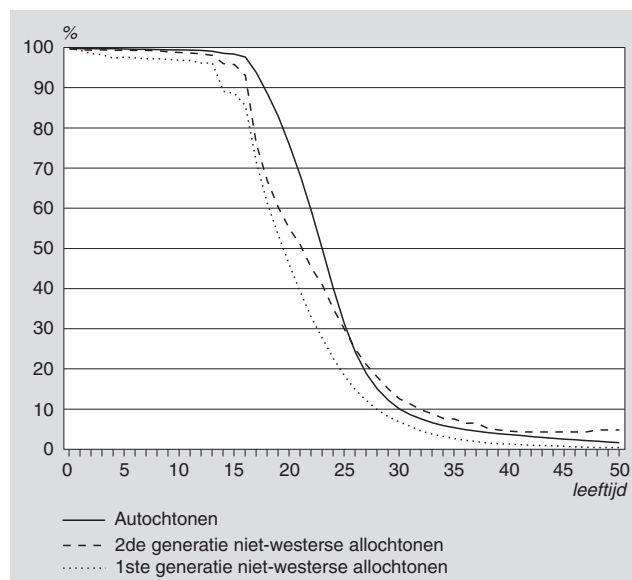
Uit huis gaan van jongeren

De gemiddelde leeftijd waarop kinderen het ouderlijk huis verlaten is de afgelopen jaren vrijwel gelijk gebleven. Op jonge leeftijd is het aandeel dat uit huis is gegaan iets gestegen, terwijl op hogere leeftijd het aandeel juist iets is gedaald. De uithuis-gaan-curve is, met andere woorden, iets vlakker gaan verlopen. Dit geldt zowel voor mannen als

1. Aandeel 20–49-jarigen per herkomstgroepering in de totale bevolking van 20–49 jaar, 1 januari

2. Aandeel thuiswonende jongeren, tafelbevolking mannen 2002

voor vrouwen. De belangrijkste oorzaak hiervoor moet worden gezocht in de toename van het aandeel niet-westerse allochtonen in de leeftijd 15 tot en met 25 jaar, van 10 procent in 1996 naar 15 procent in 2003. Dit zijn de leeftijden waarop het gros van de jongeren uit huis gaat. Veel – vooral niet-westerse – allochtone kinderen verlaten eerder het ouderlijk huis dan autochtone kinderen (grafiek 2). Op hogere leeftijden blijven allochtone kinderen naar verhouding echter vaker bij hun ouders wonen dan autochtone kinderen. Bij autochtone kinderen is in het patroon van uit huis gaan tussen 1996 en 2002 geen verandering van betekenis zichtbaar.

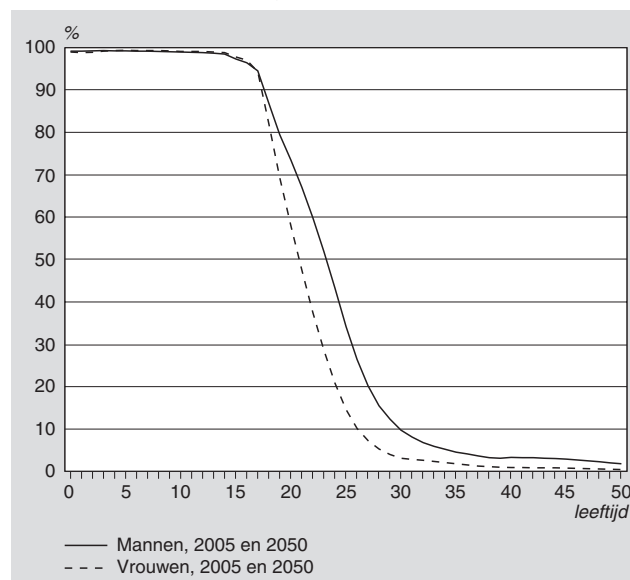
De komende jaren stijgt het aandeel van niet-westerse allochtonen nog wel, maar het gaat dan vooral om tweede generatie niet-westerse allochtonen. Dit is een groep die, mede gezien het lagere gemiddelde opleidingsniveau, jonger uit huis gaat dan autochtonen maar wel later dan de eerste generatie niet-westerse allochtonen.

Verwacht wordt dat de toename van het aandeel tweede generatie allochtonen in het totaal van de allochtonen de gemiddeld lagere leeftijd waarop allochtone jongeren uit huis gaan dicht bij de gemiddelde leeftijd van autochtone jongeren zal brengen. Om deze reden wordt verondersteld dat de leeftijdsspecifieke kansen om uit huis te gaan in de toekomst gelijk zijn aan de kansen die zijn bepaald op basis van de huishoudensovergangen voor 2002 (grafiek 3).

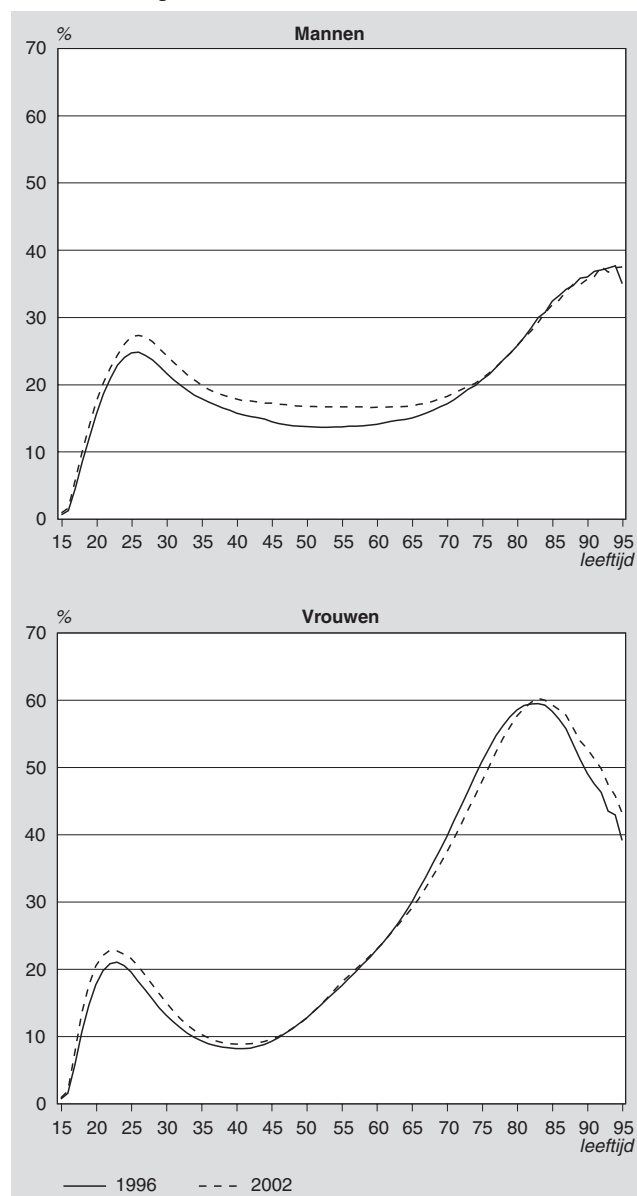
Alleenstaanden

Het aandeel mannen en vrouwen dat al dan niet tijdelijk alleenstaat, is in de periode 1996–2002 gestegen (grafiek 4). In de voorgaande huishoudensprognose is verondersteld dat de stijging vooral op de middenleeftijden zou plaatsvinden (De Jong, 2003). De stijging op deze leeftijden wordt veroorzaakt door de toename van relatieontbinding. Vooral onder mannen van middelbare leeftijd is het aandeel alleenstaanden fors toegenomen. Vrouwen worden door relatieontbinding vaker alleenstaande ouder.

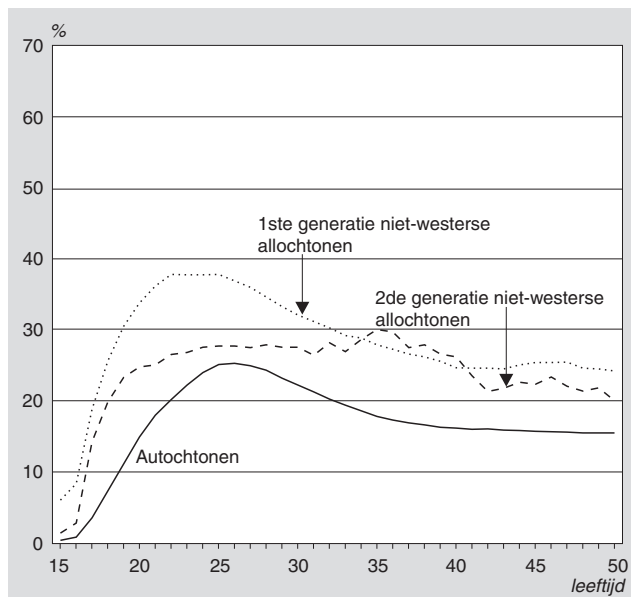
3. Aandeel thuiswonende jongeren, 2005 en 2050

4. Tafelbevolking alleenstaande mannen en vrouwen

5. Alleenstaande mannen, tafelbevolking 2002

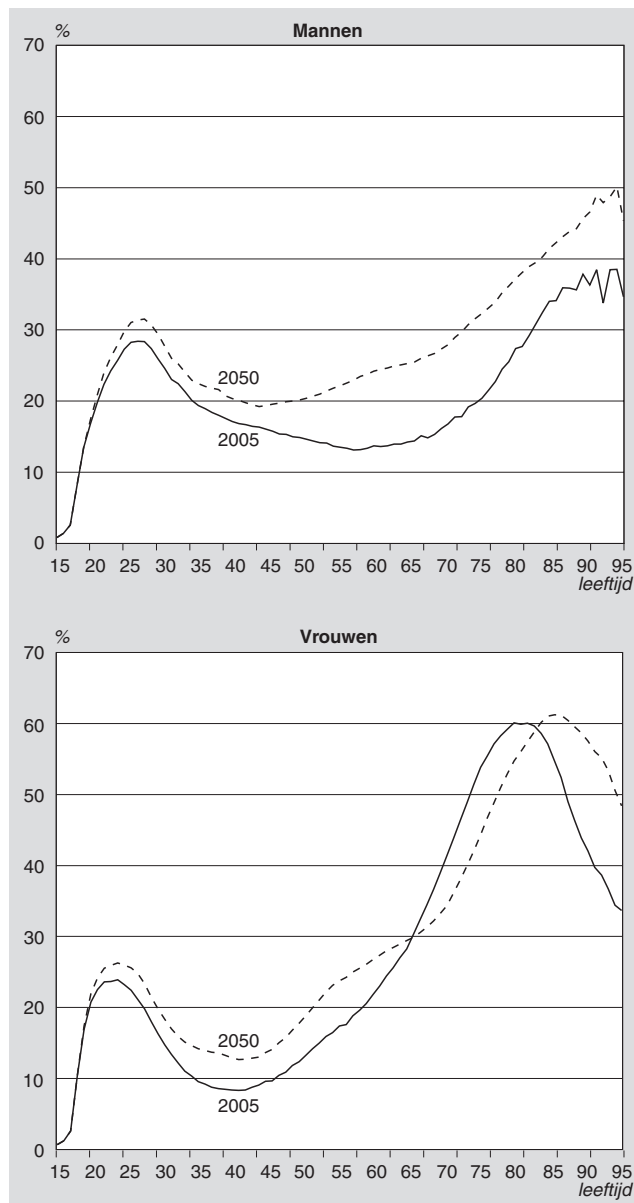
Uit de analyse blijkt dat er ook sprake is van een toename van het aantal alleenstaande jongeren. Dit wordt maar in zeer beperkte mate veroorzaakt door jongeren die vanuit het ouderlijk huis alleen gaan wonen. Het blijkt veeleer te gaan om – veelal ongehuwde – jongeren die als gevolg van relatieontbinding (tijdelijk) alleenstaand zijn. Uit onderzoek blijkt dat dergelijke relaties minder stabiel zijn dan relaties waarin de partners gehuwd zijn. Het resultaat is dat zich per saldo meer mensen op enig moment tussen twee relaties bevinden en op dat moment dus alleenstaan.

Niet-westerse allochtonen wonen eveneens vaker alleen dan autochtonen. De tweede generatie woont weliswaar minder vaak alleen dan de eerste generatie, maar wel vaker dan autochtonen (grafiek 5). Surinamers en Antillianen wonen vaker alleen dan Turken en Marokkanen. De groei van het aandeel niet-westerse allochtonen in de bevolking draagt bij aan een stijgend aandeel van alleenstaanden in de leeftijdsgroep 15–64 jaar.

Op hogere leeftijd vallen de effecten van de toegenomen levensverwachting van mannen op. Tussen leeftijd 65 en 85 is het aandeel van alleenstaande vrouwen in de bevolking gedaald. Vanaf leeftijd 85 neemt het aandeel van alleenstaanden, in het bijzonder vrouwen, juist toe. De belangrijkste oorzaak moet worden gezocht in het feit dat ouderen langer zelfstandig blijven wonen en minder vaak naar een verzorgings- of verpleeghuis gaan.

Op grond van de ontwikkelingen in de afgelopen jaren wordt in de huishoudensprognose verondersteld dat het aandeel van alleenstaande mannen en vrouwen nog zal stijgen. Daarbij zal ook de toename van het aandeel allochtonen leiden tot een toename van het aandeel alleenstaanden. Vanaf leeftijd 40 zal dat voor mannen nog sterker zijn dan voor vrouwen (grafiek 6). Verder wordt verondersteld dat de levensverwachting van mannen sneller zal stijgen dan die van vrouwen (De Jong, 2005). Dit heeft als effect dat het aandeel alleenstaande vrouwen tot leeftijd 80 structureel lager wordt. In de huishoudensprognose is tevens verondersteld dat personen langer zelfstandig blijven wonen. Het gevolg hiervan is dat het aandeel van alleenstaanden vanaf leeftijd 80 gaat toenemen.

6. Aandeel personen dat alleenwoont

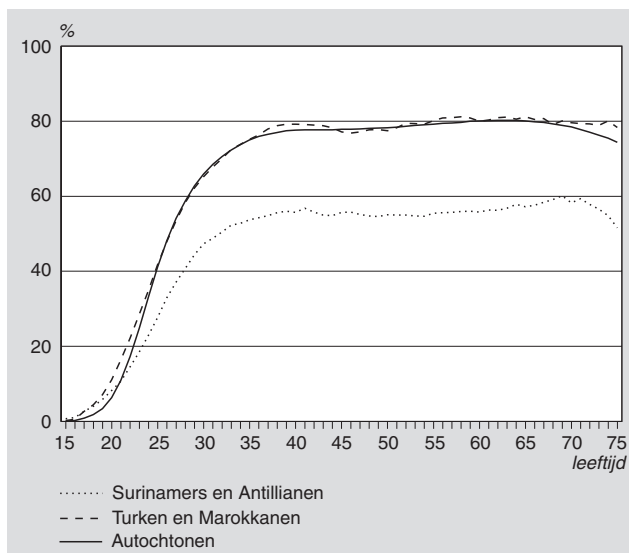

Samenwonenden

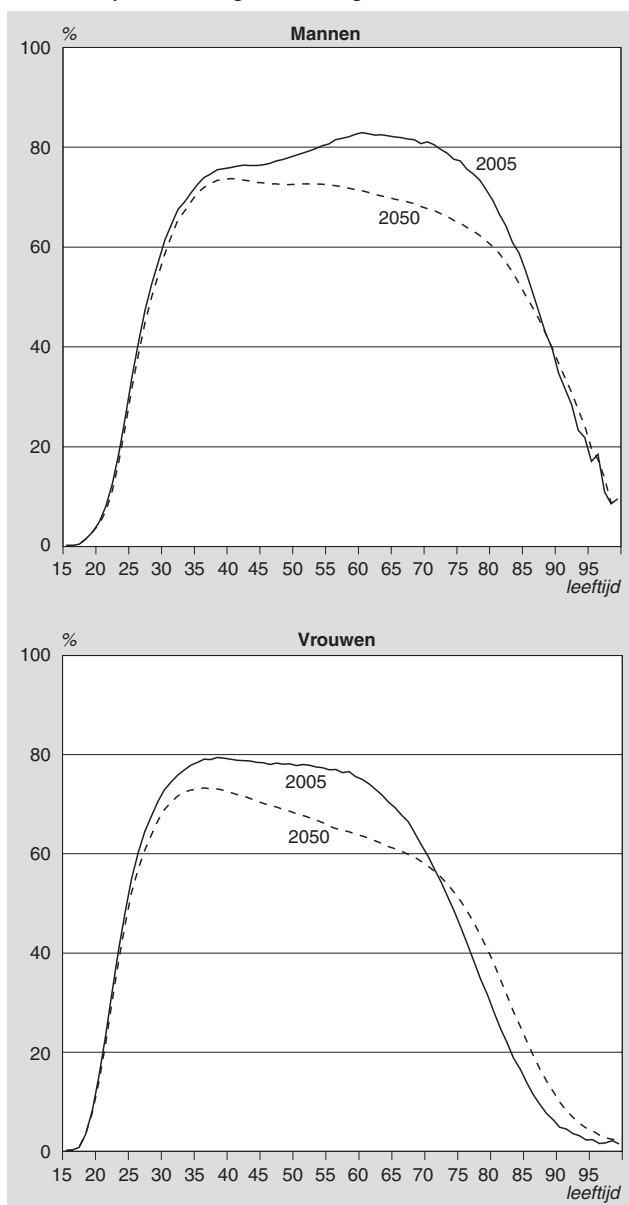
Het aandeel personen dat samenwoont daalt, en is daarmee complementair aan het stijgende aandeel alleenstaanden. Doordat er meer relaties worden verbroken dan voorheen, neemt het aantal partners in paren af. Onder niet-westerse allochtonen is het aandeel dat samenwoont lager dan onder autochtonen. Doordat in de middenleeftijden het aandeel niet-westerse allochtonen fors stijgt, wordt de neerwaartse tendens in het aandeel van de personen dat samenwoont nog versterkt. Overigens bestaan er tussen diverse allochtone groepen grote verschillen. Turken en Marokkanen gaan op jongere leeftijd samenwonen, maar lijken verder sterk op autochtonen wat betreft het aandeel dat samenwoont (grafiek 7). Voor Surinamers en Antillianen geldt dat slechts ruim de helft van een bepaalde leeftijdsgroep samenwoont.

Voor de huishoudensprognose wordt verondersteld dat de daling van het aandeel samenwonende personen onder personen van middelbare leeftijd doorzet. Ook onder jongvolwassenen wordt, anders dan in de voorgaande huishou-

7. Aandeel personen dat gehuwd of ongehuwd samenwoont, tafelbevolking mannen 2002

8. Aandeel personen dat gehuwd of ongehuwd samenwoont

densprognose (De Jong en Van Huis, 2003) een daling van het aantal samenwoners verondersteld. Onder ouderen wordt een lichte stijging, samenhangend met de veronderstelde toenemende levensverwachting van mannen, verwacht (grafiek 8).

Ouders in eenouderhuishoudens

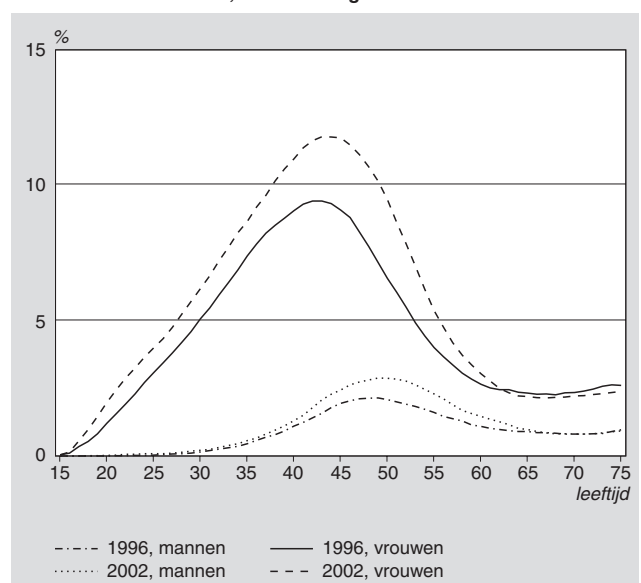
Het aandeel ouders in eenouderhuishoudens is de afgelopen jaren vrij sterk gestegen. De belangrijkste reden voor de stijging is relatieverbreking. Aangezien in de meeste gevallen de kinderen bij scheiding bij de moeder blijven wonen, ontstaan door relatieverbreking vooral eenouderhuishoudens met een vrouw als ouder (grafiek 9). Onder autochtone vrouwen is het maximale aandeel gestegen van 8 naar 10 procent; onder mannen vond een toename plaats van 2 naar bijna 3 procent. Onder niet-westerse allochtonen valt met name onder Surinamers en Antillianen een bijzonder hoog aandeel van ouders in eenouderhuishoudens te constateren. Ook onder Turken en Marokkanen is het aandeel van ouders in eenouderhuishoudens hoger dan onder autochtonen. Uit de gegevens over 1996 en 2002 valt wel af te leiden dat het aandeel van ouders van de tweede generatie niet-westerse allochtonen in eenouderhuishoudens lager is dan onder de eerste generatie niet-westerse allochtonen.

De stijging onder autochtonen, gecombineerd met het toenemende aandeel van niet-westerse allochtonen in de leeftijd van 20 tot 60 jaar, leidt tot de veronderstelling dat onder vrouwen het maximale aandeel eenouders zal stijgen naar 15 procent en onder mannen naar bijna 5 procent (grafiek 10).

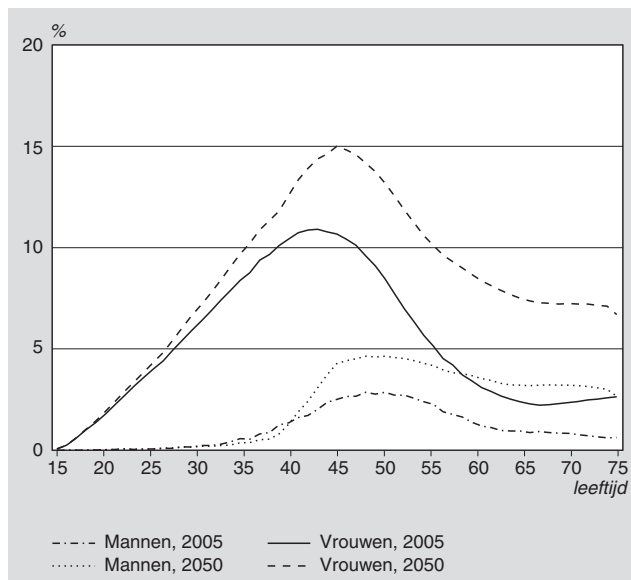
Institutionele bevolking

In de periode 1996–2002 was sprake van een daling van het aandeel personen in institutionele huishoudens (grafiek 11). Deze daling was naar verhouding het sterkst in de

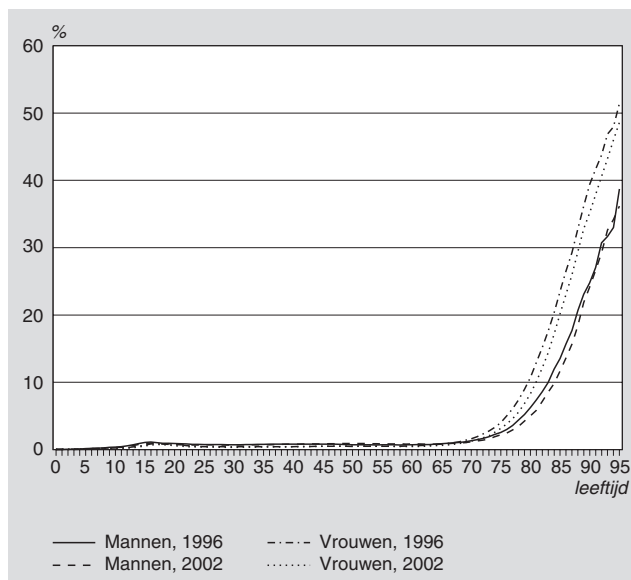
9. Alleenstaande ouders, tafelbevolking 2002

10. Aandeel alleenstaande ouders

11. Aandeel institutionele bevolking, tafelbevolking

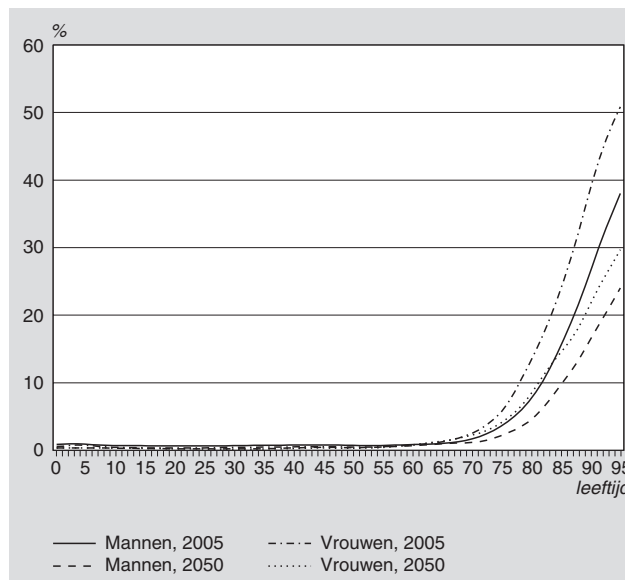
leeftijdsgroep 70 tot en met 80 jaar. De daling houdt verband met de al langer aanhoudende tendens om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen en met een toenemende levensverwachting, waardoor paren langer samenblijven. Deze paren blijven langer zelfstandig wonen dan alleenstaanden.

Voor de huishoudensprognose wordt verondersteld dat het aandeel van de bevolking in instituties verder zal dalen, ook op de hoogste leeftijden. De daling zal naar verhouding het sterkst zijn rond 75-jarige leeftijd. Voor de hoogste leeftijden wordt verondersteld dat de daling naar verhouding minder sterk is (*grafiek 12*).

Overige personen

De afgelopen jaren is onder jongeren het aandeel personen dat als overig lid deel uitmaakt van een huishouden

12. Aandeel institutionele bevolking

met bijna een derde toegenomen. De grootste stijging lijkt echter voorbij. Dit hogere aandeel moet voornamelijk op het conto van niet-westerse allochtonen worden geschreven. Zij gaan vanuit huis vaak een tijdje bij vrienden of familie wonen. Met name onder Turken en Marokkanen is dit heel gebruikelijk (Schapendonk-Maas, 2001). Onder autochtonen is het een marginaal verschijnsel. Naar verwachting zal het aandeel van overige leden in het huishouden onder jongeren licht stijgen.

Literatuur

Alders, M., 2005, Allochtonenprognose 2004–2050: belangrijkste uitkomsten. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 32–41. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, 2001, Huishoudensprognose 2000–2050: veronderstellingen over huishoudensposities. *Maandstatistiek van de Bevolking* 49(5), blz. 21–28. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, en J. de Beer, 2001, Het huishoudensprognosemodel. *Maandstatistiek van de Bevolking* 49(7), blz. 16–20. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, en M. van Huis, 2003, Huishoudensprognose 2002–2050: ontwikkelingen naar huishoudenspositie. *Bevolkingstrends* 51(2), blz. 59–65. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, 2005, Bevolkingsprognose 2004–2050: veronderstellingen. *Bevolkingstrends* 53(1), blz. 19–23. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, en H. Nicolaas, 2005, Huishoudensprognose 2004–2050: ontwikkelingen naar burgerlijke staat. *Bevolkingstrends* 53(2), blz. 19–27. CBS, Voorburg/Heerlen.

Schapendonk-Maas, W.H., 2001, Inwonende Turkse en Marokkaanse jongeren. *Maandstatistiek van de Bevolking* 49(9), blz. 8–9. CBS, Voorburg/Heerlen.